

VEREENIGING
TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.
1882—1883.

*Vergadering van Woensdag, 24 Januarij 1883, des avonds ten
half acht ure.*

Aan de orde is de ballotage van kandidaten.

De Voorzitter verzoekt de heeren Wijmans en Verspijck met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat met algemeene stemmen tot nieuwe leden worden toegelaten de heeren:

W. D. J. Bezemer, 1e luit.-kwartiermeester, N.-I. leger; H. D. H. Bosboom, kapitein der infanterie, N.-I. leger; S. Brandon, 1e luitenant der infanterie, N.-I. leger; J. M. Brevet, kapitein-luitenant ter zee; F. J. R. von Ernst, 1e luitenant reg. gren. en jagers; D. Hasselaer, kapitein-kwartiermeester, N.-I. leger; J. E. Jautze, kapitein-kwartiermeester, N.-I. leger; J. J. A. Muller, 1e luitenant der genie, N.-I. leger; M. Th. H. P. Perelaer, gepensioneerd majoor, N.-I. leger; J. H. de Sauvage, 1e luit.-kwartiermeester, N.-I. leger; S. van Vuuren, kapitein-intendant, N.-I. leger; J. A. Waldeck, kapitein-luitenant ter zee; J. L. H. v. d. Wedden, 1e luit.-kwartiermeester, N.-I. leger, allen te 's Gravenhage; L. J. K. A. Jeekel, luitenant ter zee 1e klasse en N. van Marion, majoor der infanterie, N.-I. leger, te Amsterdam; J. C. E. Graaf v. Lijnden, Luitenant-Kolonel der Cavalerie, te Deventer; M. J. Nolthenius de Man, luitenant-kolonel der infanterie; C. W. J. Nuijs, 2e

luitenant der infanterie; M. v. d. Meer Mohr, 2e luitenant der infanterie; J. F. Stoffers, 1e luitenant der Infanterie. allen te Doesburg; P. Zegers Veeckens, luitenant ter zee 1e klasse, te den Helder; J. C. H. G. van Deun, 1e luitenant der infanterie en G. Nijpels, 2e luitenant der infanterie, te Maastricht; Oscar Claus, 2e luitenant der schutterij; Jhr. L. Michiels van Kessenich, majoor-commandant der schutterij; J. A. E. Musquetier, ingenieur van 's Rijks waterstaat; M. L. L. Schell, gepensionneerd majoor, N.-I. leger; Mr. P. Truijens, 1 luitenant der schutterij; O. P. Wessels, 1e luitenant der artillerie, allen te Roermond.

Voorts uit Nederlandsch-Indië de heeren: J. B. Mack; H. C. A. Reumpol en S. D. Kramers, luitenant-kolonels der infanterie; W. J. Thieme en J. Buning, majoors der infanterie; N. W. Hofstede, D. Brakel, F. Anten, A. E. Albrecht, W. J. N. Bosboom, T. W. J. Buijs en C. de Jongh, kapiteins der infanterie; J. L. Reering, 1e luitenant der infanterie; H. G. Willems en G. H. L. F. O. Ilgen, 1e luits.-adjudanten der infanterie; J. P. de Bordes, J. H. van Epen, P. Hoogesteger, J. Rozenraad en J. Franken, 1e luitenants der infanterie; W. J. de Blaauw, 1e luit.-adjutant der infanterie; J. D. ten Bosch, J. Britt, P. J. van Driest, P. C. N. Braspot, T. Crone en C. T. von Geusau, 1e luitenants der infanterie; G. D. van Epen, 1e luit.-adjutant der infanterie; J. Stroeve, J. S. Koolemans Beynen, J. J. Verlinden, L. Oberg, R. Macleod, J. W. Eisma, W. G. J. Pitlo, P. G. Schmidhamer, A. Dekker en C. Rolandus, 1e luitenants der infanterie; J. A. W. Weustmann, 1e luitenant-adjutant der infanterie; W. J. A. Roijen, 1e luitenant der infanterie; G. C. de Groot, A. W. Gijsberti Hodenpijl, P. A. Gallas, M. M. F. Luppens, G. M. Bleckmann, F. Westerbeek, W. Boer, E. W. van Baerle, J. C. Holland, A. J. H. van Geuns, W. J. F. van Bennekom, K. W. Amiot, J. A. Biorn, B. J. Tjassens Keiser, K. M. Leendertz, J. Koch, C. Lamberts en N. Tierie, 2e luitenants der infanterie; J. G. Martens, ritmeester der cavalerie; A. J. M. Willemse, majoor der artillerie; H. A. G. von Dentzsch, kapitein der genie.

De Voorzitter bedankt de heeren van het stembureau voor de door hen volbrachte taak.

II. Aan de orde is de voordracht van den heer J. C. VAN DOOREMAAL, med.-Doctor, over de *reserve-officiëren van gezondheid*.

De heer VAN DOOREMAAL:

Ce serait, en effect, se faire une illusion de considérer comme une organisation la liste plus ou moins complète qui, constitue le Corps de Santé de la réserve.

Dr. C. Eloij, Union Médicale.

De stem der menschheid op het slagveld te Solverino heeft luiden weerklink gevonden in de geheele beschaafde wereld. De oprichting der vereeniging onder het roode kruis in de meeste landen van Europa is daarvan het gevolg geweest. Maar overal elders is deze oprichting vergezeld gegaan van eene reorganisatie en eene belangrijke uitbreiding van den militairen Geneeskundigen Dienst.

Want hoe loffelijk de pogingen van deze vrijwillige vereenigingen ook zijn mogen, zonder een goed en talrijk militair geneeskundig personeel, zal de toestand van een leger in tijd van oorlog wel diep beklagenswaardig zijn.

In ons land is men tot nu toe niet zeer gelukkig geweest met de reorganisatie en de nieuwe geneeskundige wetten zijn weinig geschikt om de lust voor den militairen geneeskundigen dienst aan te wakkeren.

En toch blijft het aanwezig zijn van een voldoende aantal offic. v. Gez. zoo bij de vloot als bij het leger in tijd van oorlog een eerste behoefte.

Want dat ieder genees- en heilkundige in tijd van oorlog nog geen goed officier van gezondheid is, behoeft tegenwoordig geen betoog meer, daartoe heeft men eene grondige kennis van den dienst noodig.

Nu weet ik wel dat er door sommigen met een zekere voornameheid op deze dienstkennis wordt neêrgezien, doch gelukkig

is dit geenszins algemeen het geval. Integendeel wordt door velen begrepen dat de kennis van de eigenaardige toestanden waarin de soldaat in tijd van oorlog geplaatst is, voor den geneesheer van het hoogste gewicht moet zijn.

Men zoude dus het recht hebben van den staat te vergen dat er in tijd van vrede steeds een geheel voltallig korps off. v. Gez. in dienst was. Dit zal evenwel wel steeds tot de vrome wenschen blijven behooren en is bovendien ook onnoodig.

Het is een feit dat een groot aantal Off. v. Gez. in de kracht des levens na volbrachten 10jarigen diensttijd het leger en vooral de vloot verlaten, de hooge geneeskundige betrekkingen die sommigen bekleeden, de uitgebreide praktijk van anderen bewijst voldoende dat dezen niet tot de minste der broederen behooren.

De onbaatzuchtige wijze waarop het meerendeel der E. O. Off. v. Gez. zich bij de vereeniging onder het roode kruis (in den oorlog van 1870/71) hebben aangesloten, bewijst ten duidelijkste dat zij innig belang stellen in het lot van den gewonden en zieken krijgsman. Ja ik geloof niet te ver te gaan met te zeggen dat mocht onze onafhankelijkheid bedreigd worden, al de E. O. Off. v. Gez. voor zoover zij nog in staat zijn te dienen, hunne diensten aan den Koning zouden aanbieden. Welnu van deze goede gezindheid moet door het gouvernement gebruik gemaakt worden, om al de E. O. Off. v. Gez., die nog geschikt zijn voor den actieven dienst in een korps te vereenigen, dat bij het uitbreken van den oorlog TERSTOND ter beschikking is der militaire Departementen.

Meer dan vroeger geldt tegenwoordig de spreuk: „Si vis pacem para bellum” daarom behoort met dezen maatregel niet gewacht te worden tot onze onafhankelijkheid bedreigd wordt, maar moet men nu reeds de handen aan het werk slaan om dit reserve korps tot stand te brengen.

Het feit dat het meerendeel der E. O. Off. v. Gez. zich bij het roode kruis (gedurende den oorlog van 1870/71 hebben aangesloten doet de gegronde verwachting koesteren, dat zij bij eene uitnoodiging om zich in tijd van oorlog ter beschikking te stellen van het Ministerie van Marine of Oorlog niet achter zullen

blijven, daar zij even als ik de overtuiging zullen hebben, dat zij hierdoor in de gelegenheid zullen, zijn oneindig veel meer voor den gewonden of zieken soldaat te doen, dan de comités van het roode kruis vermogen. De eerste hulp op het slagveld zal toch wel altijd aan de Off. v. Gez. overgelaten blijven en veelal komt hierop alles aan.

Dit korps zoude bovendien geheel beantwoordeu aan het ideaal dat men zich tegenwoordig van den krijgsman maakt: nuttig burger in tijd van vrede, geoefend soldaat in tijd van oorlog.

Mocht dit korps werkelijk tot stand komen dan geloof ik dat er een groote stap gedaan zoude zijn om de goede verzorging van den Ned. soldaat in tijd van oorlog te verzekeren, en de overtuiging dat een kundige hulp en liefderijke verpleging den gewonden wacht, zoude er niet weinig toe bijdragen om den moed van hen, die voor 's lands onafhankelijkheid strijden, te schragen.

Zoo schreef ik medio 1871, onder den indruk van den fransch-duitschen oorlog. Sedert dien tijd is onze wensch vervuld en bezit ook Nederland eene militaire Geneeskundige reserve.

De wijze waarop deze is ingericht en de wijze waarop deze ingericht **BEHOORDE TE ZIJN**, zal het onderwerp van deze voordracht uitmaken.

Terwijl ik bezig was deze verhandeling samen te stellen, kwam mij toevallig in handen „de Union Médicale van Zaterdag 8 Oktober 81.”

Dit nummer bevat een stuk getiteld:

„La médecine militaire française

et

„Le service Sanitaire de l'armée Allemande en 1881.”

en geschreven onder den indruk van de Tuneesche expeditie.

Zoonals algemeen bekend is, begon deze expeditie ten gevolge van de tegenwoordige indeeling van het fransche leger, onder zeer ongunstige omstandigheden en het gebrek aan beschikbare Off. v. Gez. en reservisten was zoo groot, dat men verplicht was een beroep te doen op de burger geneeskundigen.

Over dit feit bij eene zoo onbeduidende expeditie is de Union

Médicale te recht verontwaardigd en laat zich hierover aldus uit:

„Certes nous y sommes habitués; il est d'usage en France de faire appel au dévouement du corps médical dont le patriotisme est toujours à la hauteur des circonstances. La médecine française n'a jamais marchandé ses services et cependant on ne lui a prodigué ni récompenses honorifiques, ni récompenses pécuniaires en rapport avec les services rendus. Mais d'ailleurs pourquoi donc toujours compter sur les dévouements qui comme, les hommes sont soumis à des défaillances au lieu de prévoir et de calculer avec soin les événements qui pourraient survenir? Pourquoi donc laisser au hasard des éventualités qui se sont déjà produites et se reproduiront encore? L'administration française compte toujours malgré les cruelles leçons du passé sur l'enthousiasme et l'élan national, alors qu' à la guerre comme ailleurs la victoire appartient souvent, toujours même à notre époque aux esprits méthodiques et prévoyants.

Scherp keurt de schrijver het aannemen van burger geneeskundigen voor deze expeditie af en voegt er terecht bij: le médecin civil ne connaît ni les besoins du soldat ni les exigences militaires.”

Daarna beschrijft de redactie de inrichting van de reserve van den mil. geneeskundigen dienst bij het fransche leger en worden de fouten daarin aangetoond en vergeleken met de reserve van de Duitsche armée. Ten slotte overgaande om de beide stelsels te vergelijken; treffen ons de volgende woorden: Il y a loin de cette organisation où tout est prévu et coordonné avec l'organisation du corps de santé de la reserve de l'armée française, dans laquelle les cadres existent surtout sur le papier.

Terloops wil ik er nog bijvoegen dat de geneeskundige dienst even slecht ingericht was als gedurende den oorlog van 1870 en 71 en dat de expeditionaire troepen door typhus, die door een regiment uit Frankrijk was mee gebracht, werden gedecimeerd.

Nadat ik in 1871 de aandacht op de reserve kwestie voor den militairen geneeskundigen dienst had gevestigd, mocht ik de vol-

doening smaken dat reeds het zelfde jaar door den heer de Roo van Alderwerelt bij het voorloopig verslag der begrooting van oorlog dit onderwerp voor het eerst op officieele wijze ter sprake kwam, terwijl door hetzelfde kamerlid den 28sten Februari 1873 een voorstel van wet werd ingediend tot herziening der wet van 28 Aug. 1851 (Staatsblad n°. 128), regelende de bevordering, het ontslag en het op pensioen stellen der militaire officieren bij de landmacht.

De heer de Roo wenschte veel verder te gaan dan wij, en verlangde in tijd van vrede slechts een kleine kern van Off. v. Gez. in oorlog aan te vullen door de reserve.

Intusschen had men bij de Marine beproefd in het gebrek aan Off. v. Gez. te voorzien door bij K. B. de verbintenissen zoodanig te wijzigen dat de Off. v. Gez. zich zouden verbinden om gedurende zes jaren actief en gedurende zes jaren bij de reserve te dienen.

Met deze bepaling was men niet gelukkig en behalve andere oorzaken moet een gedeelte der schuld worden geweten aan de reserve bepaling. Het behoeft toch geen betoog dat bij het solliciteeren naar een betrekking van gemeente-geneesheer, een ziekenfonds enz. enz. meestal de voorkeur gegeven wordt aan een doctor die volkomen vrij is, boven een geneesheer die op een of andere wijze is verbonden.

Gedurende vier jaren gelukte het slechts twee Off. v. Gez. op deze wijze aan te nemen en het Departement van Marine is op dit oogenblik nog in het bezit van één reserve Off. v. Gez. Nu zoude men allicht denken dat ten minste deze reserve Off. v. Gez. onmiddellijk voor den dienst beschikbaar zoude zijn, indien zijn diensten in Nederland noodig waren. Mis, want deze reserve Off. v. Gez. is op dit oogenblik Off. v. Gez. 1e kl. in Oost-Indië. En zoo ziet men ook hier weer, dat reserve van den geneeskundigen dienst der marine „existe surtout sur le papier.”

Intusschen stond het feit dat men van 1872 tot 1876 slechts twee Off. v. Gez. voor den dienst bij de Marine had kunnen werven, niet op zich zelve. Ook bij de landmacht en vooral bij het O.-I. leger nam het gebrek aan geneeskundigen hand

over hand toe, en het verwonderde dan ook niemand te vernemen, dat er eene commissie was ingesteld bij K. B. van 12 Januari 1877 n°. 30 ten einde verslag uit te brengen omtrent de opleiding van militaire geneeskundigen.

Uit den aard der zaak onderzocht de commissie ook het reserve stelsel en laat zich daarover volgender wijze uit:

Geneeskundige verpleging van het leger aan burger geneeskundigen op te dragen, welke alsdan in oorlogstijd gehouden zouden zijn het leger te velde te volgen, werd op grond van al hetgeen dien aangaande was ondervonden (ook in 1830—1870) eenstemmig, al aanstonds met kracht verworpen; vooral ook omdat men vreesde dat de burger geneesheer die in eene goede praktijk, het bestaan voor zich en de zijnen vindt, door tal van consideratiën en omstandigheden, trots alle toezeggingen zal worden weerhouden, het leger te velde te volgen."

"Ook het reserve stelsel, werd niet verkieslijk geacht; zoo wel op bovenvermelden grond als omdat dergelijk stelsel de organieke fout aankleeft, dat het korps telkens wordt ontdaan van een aantal der beste elementen, juist op het oogenblik dat le staat hunne praktische geschiktheid tot volle ontwikkeling ziet komen."

En ware de commissie toen reeds bekend geweest met de resultaten verkregen bij het Indische leger toen men gedurende den Atjeh-oorlog de werving voor Off. v. Gez. in het buitenland had open gezet, ze had niet tot 1830 behoeven terug te gaan, om aan te toonen, welke personen men in tijd van oorlog wanneer er gebrek is, als dokters in dienst neemt.

De heer Keuchenius heeft hieromtrent in de zitting van 23 Nov. 1880 de volgende bizonderheden meê gedeeld.

"Waren dit nu allen uitnemende mannen, aan wie het Indische leger werd toevertrouwd, dan ware het nog iets anders. Doch een der vreemdelingen stierf spoedig aan delirium tremens; anderen stierven door zelfmoord, een werd ontslagen wegens dronkenschap, een wegens krankzinnigheid; een wegens misbruik van morphine; een nam zijn ontslag omdat hij het anders zou gekregen hebben; één ondergaat in Moravië levenslange gevangenisstraf enz.

Zoo is het altijd geweest en zoo zal het altijd blijven, wanneer men in tijd van vrede niet zorgt, dat men voor oorlogstijd een voldoende en ruim voldoende militair geneeskundig personeel heeft.

En meer nog dan in voorraad voor Indië bestaat voor Nederland in tijd van oorlog een dergelijk treurig vooruitzicht want men moet nooit uit het oog verliezen, dat in tijd van oorlog de GROOTSTE helft van het militair geneeskundig personeel nog gevonden moet worden.

Volgens de memorie in dd. 18 Juni 1880 regelende de betrekkingen en rangen van het personeel van den geneeskundigen dienst bij de landmacht bestaat dit personeel uit een opper-officier, 18 hoofdofficieren (die terecht ook in tijd van vrede aanwezig zijn) en bovendien uit 92 Off. v. Gez. 1e en 2e kl.

Laat ons nu eens nagaan welke diensten aan deze 92 Off. v. Gez. worden opgedragen:

1°. Bij elk bataillon infanterie moeten 2 Off. v. Gez. ingedeeld zijn.

Negen regimenten infanterie van vijf bataillons à 2 Off. v. Gez. maakt 90 Off. v. Gez. 1e en 2e kl. Wanneer nu bij het uitbreken van den oorlog het corps geheel compleet en er geen enkele zieke is, dan schieten er dus voor de cavalerie, artillerie en genie alles en alles nog twee Off. v. Gez. over.

Maar op deze twee Off. v. Gez. rusten ook nog de volgende verplichtingen.

1°. Bij elke divisie moet aanwezig zijn een geneeskundige afdeeling tot het oprichten van verbandplaatsen, gesplitst in 3 onderafdeelingen.

2°. Aan elke divisie moet voorts toegevoegd zijn eene geneeskundige afdeeling tot het oprichten van ambulances, gesplitst in drie onderafdeelingen.

3°. In alle verdedigingswerken moet geneeskundig personeel aanwezig zijn en in de hoofdwerken moeten zich Off. v. Gez. bevinden.

4°. Bij alle groote ziekeninrichtingen achter de verdedigingslijnen moet het vereischte getal Off. v. Gez. beschikbaar zijn.

Het ligt dus voor de hand dat de twee overschietende Off.

v. Gez. niet bij machte zijn aan al deze behoeften te voldoen, terwijl vermoedelijk in de praktijk zou blijken, dat het verdeelen van één Off. v. Gez. in drie deelen nog al bezwaren oplevert.

In bovengenoemde regeling wordt dan ook het getal benooidigde Off. v. Gez. in plaats van op 92 op 230 geraamd, zoodat bij het uitbreken van een oorlog de grootste helft der militaire geneeskundigen nog gevonden moet worden.

Maar bovendien is de genoemde regeling hoogst gebrekkig.

Art. 1 toch bepaalt:

De inspecteur, die den geheelen geneeskundigen dienst te besturen en de hulp, vanwege het roode kruis en de burgermaatschappij aangeboden, te regelen heeft, kan niet bij het leger te velde ingedeeld zijn. Waarom niet? Zoo iemand bij het hoofdkwartier aanwezig *moet* zijn, is het voorzeker de chef van den militairen geneeskundigen dienst, die van uit geen plaats den *geheelen* militairen geneeskundigen dienst sneller en zekerder kan besturen dan van uit het hoofdkwartier. Hulpaanbiedingen uit de burgermaatschappij moeten in tijd van oorlog gericht worden aan het hoofd-comité van het Roode Kruis, terwijl de geheele hulp van het Roode Kruis onmiddellijk ter beschikking is van den inspecteur der militaire geneeskundige dienst in den persoon van den gedelegeerde bij het hoofdkwartier van de vereeniging het Roode Kruis. De betrekking van gedelegeerde van het Roode Kruis bij het leger te velde is gelukkig geen nieuwigheid meer. Ieder weet dat die betrekking in den oorlog van 1870/71 bij het Duitsche hoofdkwartier is waargenomen door den *Vorst von Pless*.

En voor den geest van ons Nederlanders rijst bij deze gedachte onmiddellijk de sympathieke figuur van den heer von Bunsingslöwe op. Moge de hartelijke ontvangst den heer van B. van de zijde van Vorst en volk bij zijn terugkeer in Nederland ten deel gevallen, hem de overtuiging schenken, dat hij hier steeds in dankbare herinnering voortleeft en dat de diensten door hem aan den zieken en gewonden krijgsman in den Atjeh-oorlog bewezen, hier nimmer zullen worden vergeten. Dat er onder de leden van het hoofd-comité wel een geschikt persoon te vinden zal zijn, die deze betrekking op zich

neemt, daaraan twijfelt voorzeker niemand, die zich de moeite gegeven heeft de geschiedenis van het Ned. Roode Kruis in den oorlog van 1870—1871 te bestudeeren.

In verband met de eerste wijziging behoort ook het tweede lid dezer bepaling volgender wijze veranderd te worden:

„De betrekking van chef (lees sous-chef) van den geneeskundigen dienst bij dat leger, dient derhalve te worden opgedragen aan een (lees liefst den oudsten) dirigeerenden officier van gezondheid der 1e klasse.”

Dat er voor beide hooggeplaatste personen voldoende bezigheid zal zijn, behoeft niet te worden betwijfeld.

De tweede bepaling raakt het hart der kwestie en luidt als volgt:

„De twee overige dirigeerende officieren van gezondheid der 1e klasse moeten aan het hoofd geplaatst worden der twee groote ziekeninrichtingen, die achter de hoofdliniën van verdediging aanwezig moeten zijn en waarop het meerendeel der gewonden en zieken zoo mogelijk geëvacueerd zal moeten worden.”

Volgens mijne meening nu moet de geheele geneeskundige dienst achter de hoofdliniën van verdediging worden opgedragen aan de reserve, niet aan eene reserve „qui existe surtout sur le papier” maar aan reserve off. v. gez., waarover men ten allen tijde beschikken kan.

De dirigeerende off. v. gez. behooren te staan aan het hoofd van den geneeskundigen dienst eener divisie, en het aantal dirig. off. v. gez. 1e kl. hangt dus af van het aantal divisien.

Bij de groote hospitalen achter de hoofdliniën van verdediging, kunnen de dirig. off. v. gez. zonder nadeel door een burger geneeskundige, b. v. een hoogleeraar in de chirurgie worden vervangen, terwijl men mannen, bijzonder ervaren in de krijgs-chirurgie, ambulancedienst, transport van zieken en gewonden, legerverpleging en administratie, zooals men dit van een dirig. off. v. gez. 1e kl. verlangen mag, niet gaarne bij het leger te velde wil missen.

In zijne beoordeeling van het reeds genoemde werk van Henry Dunant „Solferino, de stem der menschheid op het slagveld”, heeft dr. Slot, in leven inspecteur van den geneeskundigen

dienst der zeemacht, zich omtrent dit punt volgender wijze uitgelaten :

„Gedurende den slag moeten de ambulances behoorlijk verdeeld en de off. v. gez. en oppassers daarbij in overvloed aanwezig zijn. Eenige off. v. gez. vergezellen de troepen in den strijd. Zij zorgen voor de eerste verbanden en verzending, de pakpaarden, ziekenwagens, enz. volgen. De hospitaalsoldaten verdeelen zich nu even als de tirailleurs en hun geoefend oog zoekt niet den vijand te treffen, maar den gevallen makker zoo spoedig mogelijk te bereiken en in veiligheid te brengen. Deze *eerste*, deze *meest afdoende* hulp kan door de algemeene liefdadigheid niet worden bewezen, hier moet de soldaat den soldaat helpen; zusters van liefdadigheid mogen en kunnen daar niet zijn en de burgers, hoe ook begaan met het lot van den gewonde, zullen daar ontbreken. Dit gedeelte van de taak der verzorging van de gekwetsten behoort eigenaardig aan den Staat; die last kan niet doelmatig, evenmin billijk, op andere schouders worden gelegd. Hier moet in tegenstelling tot de gewone liefdadigheid de Staat beginnen en de burger aanvullen. Het is ook billijk; de zonen uit alle rangen en standen dienen in het leger en geen enkel individu kan voor de zijnen of voor zich zelve zorgen. Bij dit eventueele onvermogen is staatszorg onvermijdelijk, al werd zij niet geboden door de zedelijke overtuiging, dat wie voor den Staat bloed en leven in de waagschaal stelt, ook het recht heeft van den Staat hulp te verwachten, terwijl op hem de plicht rust die te verleenen.”

Wat Slot hier in den breede betoogt, heeft de militaire chirurgie saamgevat in het volgende axioma :

„Das Schicksal eines Verwundeten liegt nahezu ganz in der Hand jenes Arztes welcher den ersten Verband anlegt.”

En dit is de reden waarom wij er op aandringen, dat vooral de hoofdofficieren van gezondheid zich bij het leger te velde zullen bevinden, waar elk oogenblik vragen van amputeeren, of niet amputeeren, amputeeren of resectie doen enz. enz. aan hunne ervaring zullen worden onderworpen.

De dirig. off. v. gez. 2e en 3e kl. worden terecht ingedeeld 2 bij iedere divisie, de overigen ton onrechte in de verschillende

verdedigingsstellingen en in de hoofdonderdeelen der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Behalve over deze hoofdofficieren beschikt men, zooals wij gezien hebben, bij het uitbreken van een oorlog over 92 off. v. gez. der 1e en 2e kl., terwijl voor de werkzaamheden, aan deze geneesheeren op te dragen, een getal van 230 artsen noodzakelijk is.

Het grootste gedeelte van de verpleging der zieke en gewonde krijgslieden komt dus neer op off. v. gez., die bij het uitbreken van den oorlog nog gevonden moeten worden. En hoe heeft men nu getracht in deze behoefte te voorzien?

Zooals algemeen bekend is, komt den tegenwoordigen minister van Oorlog de eer toe den eersten stap te hebben gezet op den weg, die voeren moet naar het doel om een behoorlijk aantal burger geneeskundigen te engageeren, om in tijd van oorlog dienst te doen. En in de tegenwoordige wet tot regeling van de betrekkingen en rangen, de opleiding en de bevordering van het personeel van den geneeskundigen dienst bij de landmacht, lezen wij dan ook in art. 1:

„Het personeel van den geneeskundigen dienst der landmacht bestaat uit:

„a. Een inspecteur;

„b. off. v. gez. in werkelijken dienst;

„c. *reserve off. v. gez. en reserve apothekers.*”

Terwijl art. 9 derzelfde wet aldus luidt:

„De aanneming der benoeming tot off. v. gez. 2e kl. en tot militair apotheker der 2e kl., verplicht den benoemde bij de landmacht te dienen gedurende een tijdvak van zes achtereenvolgende jaren;

„zij verplicht tevens den off. v. gez. en den milit. apotheker om, na het verlaten van den werkelijken dienst, nog gedurende vier achtereenvolgende jaren als reserve-officier van gezondheid en reserve-militaire apotheker ter onzer beschikking te blijven;

„wij behouden ons voor, van de verplichting, bedoeld bij het vorige lid, bij uitzondering geheel of ten deele ontheffing te verleenen.”

Dat de reserve-bepaling voor menig medicus een reden zal zijn

om geen officier te worden en dat het corps met deze bepaling steeds zijn meest bruikbare leden verliest, hebben wij reeds vroeger aangetoond.

In de 4e afdeeling van genoemde wet vinden wij de bepalingen van de reserve-officieren v. gez. en reserve-militaire apothekers, en wel in :

Art. 21, luidende als volgt:

„De reserve-officieren v. gez. zijn :

„a. artsen, die, te rekenen van de dagteekening waarop hun het diploma als zoodanig is uitgereikt, gedurende vijf achtereenvolgende jaren als reserve-officieren v. gez. ter Onze beschikking zijn, krachtens eene vrijwillige verbintenis, door hen, als militieplichtigen overeenkomstig art. 9 der militaire wet aangegaan naar regelen, met inachtneming van dat wetsartikel door Ons te bepalen bij algemeenen maatregel van inwendig bestuur;

„b. gewezen off. v. gez., die krachtens de verplichting bedoeld bij de tweede zinsnede van art. 9 dezer wet, als reserve-officieren v. gez. ter Onze beschikking zijn;

„c. burger geneeskundigen, die op hun verzoek tot reserve-officier v. gez. worden benoemd;

„het getal der laatst bedoelde reserve-officieren wordt door Ons bepaald naar de behoefte.”

In welke bochten men dit artikel ook wringt, het komt toch altijd op het volgende neder :

Burger geneeskundigen, die voor zich en de hunnen in de praktijk een bestaan vinden, moeten die praktijk nederleggen om hun diensten aan het leger te wijden; en dat hieraan groote bezwaren verbonden zijn, heeft men reeds bij het maken van de wet gevoeld, vandaar het volgende art. 31 :

„De reserve-officieren v. gez. en reserve-militaire apothekers, die volgens art 28 dezer wet tot tijdelijk off. v. gez. en tijdelijk militair apotheker benoemd, zonder geldige reden, ter beoordeeling van onzen minister van Oorlog, niet voldoen aan de, in verband met die benoeming hun uit te reiken schriftelijke lastgeving, om zich bij de in de lastgeving aangewezen militaire autoriteit aan te melden (zoodra de geheele militie te land

buitengewoon is bijeengeroepen) worden door Ons ontslagen en worden gestraft met gevangenisstraf van drie maanden tot één jaar."

Vermoedelijk zal de minister van Oorlog, zoodra de geheele militia te land is bijeengeroepen, wel wat anders te doen hebben dan te beoordeelen of het een geldige reden is dat dr. A. niet opkomt, omdat hij een kraamvrouw heeft met eclampsie, of dr. B., omdat er eene epidemie van mazelen in het dorp is waar hij alléén als geneeskundige is gevestigd. Doch hoe dit ook zijn moge, de minst doelmatige manier om in genees- en heelkundige hulp te voorzien, zal zeer zeker wel zijn het ontslaan van de reserve-officieren.

De wet regelende de benoeming der militaire geneeskundigen trad in werking den 2 Augustus 1880 en in de Staats-Courant van 15 Augustus 1880 n°. 1 las men het Kon. Besluit, regelende de positie van reserve-officieren.

Zooals men weet onderscheidt het besluit twee verschillende soorten van reserve-officieren v. gez., nl. oud-off. v. gez. van zee- of landmacht, off. v. gez. 1e kl., en burger geneeskundigen, reserve-officieren v. gez. der 2e kl.

Dat men niet ieder eervol ontslagen off. v. gez., die verzocht bij de reserve geplaatst te worden, zoude aannemen, was voor niemand een geheim en men verwachtte dat er óf bewijzen van bekwaamheid óf een examen verlangd zoude worden in de militaire geneeskundige vakken, bijv. militaire chirurgie, hygiëne, legerverpleging, keuring van manschappen, ambulancedienst, óf paardrijden enz.

Doch één vak was er, waar niemand aan gedacht had en juist dit vak werd als criterium gekozen.

Het Kon. Besluit bepaalt nl. dat een eervol ontslagen off. v. gez. niet tot reserve-officier v. gez. kan worden benoemd, tenzij hij een voldoende examen heeft afgelegd in de VERLOS-
KUNDE.

De zaak komt U Mijne Heeren zoo onwaarschijnlijk voor. dat ik genoodzaakt ben het U met een voorbeeld duidelijk te maken. Ik ben geweest van 1858 tot 1870 off. v. gez. bij de de Marine, was off. v. gez. 2e kl. bij de invoering der nieuwe

geneeskundige wetten in 1865 en verkreeg dus volgens art. 24 bij het verlaten van den militairen dienst de bevoegdheid tot het uitoefenen der genees- en heilkunde.

Daarna ben ik gepromoveerd in de geneeskunde, en wilde ik nu reserve off. v. gez. worden, dan zoude ik eerst moeten doen 12 gewone en twee buitengewone verlossingen, daarna examen in de verloskunde en dan tot arts toegelaten, zoude ik kunnen worden benoemd tot reserve off. v. Gez. Hoe vreemd het ook moge klinken het is toch niets meer dan de eenvoudige waarheid: indien ik wilde gaan studeeren voor reserve off. v. gez. dan ligt mijn heele studieveld op de kraamzaal.

Nu moge men om dergelijke dwaasheden lachen, volgens mijne opinie getuigt het van gebrek aan ernst bij de regeling van een zoo gewichtig punt als het voorzien in de behoefte aan genees- en heilkundige hulp voor den soldaat in tijd van oorlog.

De eervol ontslagen off. v. Gez., die voldoende bewijzen van bekwaamheid in de verloskunde hebben afgelegd, kunnen op hun verzoek benoemd worden tot reserve off. v. gez. der 1e kl. op eene bezoldiging van f 400 'sjaars in tijd van vrede; burger geneeskundigen op hun verzoek tot reserve off. v. Gez. der 2e kl. op een bezoldiging van f 300 'sjaars.

De reserve off. v. gez. kosten dus in tijd van vrede f 700 het paar en daar wij reeds gezien hebben dat er 138 off. v. gez. voor de reserve noodig zijn, zoo zoude dus de uitgave jaarlijks op ongeveer $\frac{1}{2}$ ton te staan komen.

Zijn die kosten in tijd van vrede reeds vrij hoog, de kosten in tijd van oorlog zullen nog oneindig belangrijker zijn, want stel dat men die heeren 3 ton aan traktementen in een jaar uitbetaalt, dan moet men niet vergeten dat die heeren in tijd van vrede met hunne praktijk een bestaan verdienen en stelt men nu het jaarlijksch inkomen van een burger geneeskundige op $\pm$ 5000, wat zeker niet te hoog maar veeleer te laag geraamd is, dan kost een reserve-officier v. gez. in werkelijkheid gedurende den oorlog aan kosten *die men ziet* en kosten *die men niet ziet* 7 à 8 duizend gulden per jaar.

Maar aan de organisatie, zooals die tegenwoordig bestaat, is

nog een veel grooter bezwaar verbonden en wel het volgende. In zijne Proeve van een Reglement op den Geneeskundigen Dienst bij het leger te velde, zegt dr. Gentis in art. 25 Hoofdstuk III, bij „De mobilisatie.”

„Zoodra de order tot mobilisatie van het leger is gegeven, vertrekt ieder off. v. gez., die zich niet mocht bevinden ter plaatse waar het korps of de dienst, de ambulance of het veld-hospitaal, waaraan hij is toegevoegd, zich bevindt onmiddellijk derwaarts na overgave van zijnen dienst aan den daartoe aangewezen of aan te wijzen off. v. gez. of burgerarts.”

Is het dus in het belang van de patienten dat de off. v. gez. bij vertrek uit zijn garnizoen zijn dienst overgeeft, bij den burger-geneeskundigen reserve-officier v. gez. is dit niet alléén noodig in het belang der patienten doch ook vooral in het belang van den doctor. Want komt de actieve off. v. gez. in zijn garnizoen terug na afloop van den oorlog, dan komt hij daar aan in gezelschap van den kwartiermeester, die hem op het einde der maand weer zijn tractement (al is het dan ook niet groot) uitbetaalt, doch bij den burger-geneeskundige is dit geenszins het geval, wat die vindt, is onbekend maar zeker geen kwartiermeester meer en ook geen tractement. Ik heb dan ook dikwijls hooren vertellen dat de order van mobilisatie der schutterij in 1830 door de tijdelijke off. v. gez. met meer enthousiasme was ontvangen dan de order om weer naar huis te gaan.

De eerste vraag dus, die men zich moet stellen, bij het benoemen van een reserve-officier v. gez. is deze: aan wien moet deze geneeskundige, wanneer ten behoeve van het leger over hem beschikt wordt, zijn praktijk overgeven? Dat dit vooral voor geneeskundigen, die ALLÉÉN op een plaats gevestigd zijn, een groot bezwaar oplevert, behoeft geen betoog; dergelijke personen had men dan ook niet, al waren het nog zulke goede verloskundigen, tot reserve-officieren v. gez. moeten benoemen.

De moeilijkheid om zijn praktijk te laten waarnemen, is misschien nog grooter voor geneeskundigen, die met hun beiden op één plaats gevestigd zijn, dan voor iemand die alléén is. In den regel toch is de harmonie tusschen twee dergelijke collega's zoo groot dat ze elkander niets vragen willen, doch

bovendien ziet men in dergelijke plaatsjes het zonderling verschijnsel dat dr. A. bij de familie B. practiseert, niet omdat men dr. A. zoo knap vindt, maar omdat men dr. C. niet hebben wil. Het is waarschijnlijk om aan dergelijke bezwaren te gemoet te komen, dat men het zonderlinge verschijnsel waarneemt, dat men van sommige kleine plaatsjes de beide geneeskundigen tot reserve-officieren v. gez. heeft aangesteld (bijv. te Breukelen, Wijhe).

Beschikt men nu in tijd van oorlog over deze beide geneeskundigen, dan kan men zich gemakkelijk voorstellen, welke een groot ongerief daaruit voor de bewoners dier streken moet voortvloeien, en het geval zoude zich kunnen voordoen, dat een groote uitgebreide streek geheel van geneeskundige hulp ontbloot was.

Het ideaal dat men bij de samenstelling van een leger moet trachten te bereiken is: een zoo goed mogelijk leger verkregen met zoo weinig mogelijk stoornis der burgermaatschappij.

En nu blijft ons nog over het belangrijkste doch tevens het delicaatste punt van de kwestie te behandelen nl.: zal het in tijd van oorlog blijken dat onze organisatie bestond „surtout sur le papier”; of zal men werkelijk terstond bij het uitbreken van den oorlog kunnen beschikken over al de burger geneeskundigen, die zich in vreedetijd tot reserve-officieren v. gez. verbonden hebben?

Zooals wij reeds gezien hebben, heeft de commissie, saamgesteld om een rapport uit te brengen over de opleiding van militaire geneeskundigen, onverholen als haar gevoelen uitgesproken: „dat de burger geneesheer, die in een goede praktijk het bestaan voor zich en de zijnen vindt, door tal van consideratiën en omstandigheden, *trots alle toezeggingen* zal worden weerhouden, het leger te velde te volgen.”

En ook dr. Slot heeft zich zooals wij reeds vroeger gezien hebben omtrent dit punt duidelijk uitgesproken:

„Burgers,” zegt hij, „hoe ook begaan met het lot van den gewonden zullen op het slagveld ontbreken.”

Maar van veel meer belang voor ons doel, nl. om te weten te komen over welke burger geneeskundige krachten men in tijd van oorlog beschikken kan, is het verslag van het

Ned. Roode Kruis in den Fransch-Duitschen oorlog 1870—'71.

In dit verslag nu zal men te vergeefs zoeken naar namen van gevestigde geneeskundigen zooals onze tegenwoordige reserve-officiëren v. gez. en ik durf hier gerust als mijne meening uitspreken, die niet alleen door de meeste burger geneeskundigen maar ook door vele en hooggeplaatste actieve off. v. gez. gedeeld wordt, dat mocht met het tegenwoordig stelsel ons leger op nieuw worden gemobiliseerd, het zoude blijken „que la reserve du corps médical existe surtout sur le papier.”

Hoe de militaire geneeskundige reserve dan wel ingericht moet worden, zullen wij thans behandelen.

Wij komen nu weer terug op het reeds door ons aangehaald artikel uit de Proeve van een Reglement op den Geneeskundigen Dienst bij het leger te velde van dr. Gentis en wenschen art. 25 luidende:

„Zoodra de order tot mobilisatie van het leger is gegeven, vertrekt ieder off. v. gez. die zich niet mocht bevinden ter plaatse waar het korps of de dienst, de ambulance of het veldhospitaal, waaraan hij is toegevoegd, zich bevindt, onmiddellijk derwaarts na overgave van zijnen dienst aan den daartoe aangewezen of aan te wijzen off. v. gez. of burger arts” te lezen als volgt:

„Zoodra de order tot mobilisatie is uitgevaardigd geeft ieder off. v. gez. zijn dienst over aan den aangewezen geneeskundige die hem vervangt, ten einde zich uitsluitend te kunnen wijden aan de belangen van het korps, den dienst, of de ambulance of het veldhospitaal waaraan hij is toegevoegd.”

Het is natuurlijk van het hoogste belang dat de actieve off. v. gez., zoodra het leger mobiel wordt, terstond ontslagen zij van den z.g. garnizoensdienst, want dat er bij eene nieuwe mobilisatie weer heel wat zal komen kijken, zal wel niemand betwijfelen.

En waarin bestaat nu de dienst, die de actieve off. v. gez. overgeven moet, zoodra het leger mobiel wordt verklaard?

1°. In den buitendienst. Zooals men weet, zijn er in een garnizoen altijd vrouwen en kinderen van officieren en onderofficiëren onder behandeling met min of meer belangrijke ziekten of ge-

breken. Al wordt nu het leger mobiel, is dit toch geen reden om deze patienten zoo maar in eens à l'abandon te laten. Integendeel het is niet alleen plicht maar ook het belang van het leger, dat in de geneeskundige verzorging van deze personen op de beste wijze voorzien worde.

Het zal voor een vader, hij zij officier of onderofficier, toch wel geen onverschillige zaak zijn, of hij bij het oprukken zijn ziek kind in bekwame of onbekwame geneeskundige handen achterlaat. Nu heeft hij voor zijne zieke vrouw of zijn ziek kind een arts door hem zelve gekozen, want bij zijn komst in het garnizoen weet hij niet alleen wie de off. v. gez. zijn, maar ook welke burgerdoctor ieder off. v. gez. in tijd van oorlog vervangt.

Dat in een land, waar vijftig jaar vrede geheerscht heeft, bij het uitbreken van een oorlog door zenuwachtige overspanning onder de dames nog al een belangrijk aantal zieken zullen voorkomen in de buitendienst, zal wel niemand betwijfelen. En dat de behandeling van dergelijke zieken veel tijd vordert, zal ook wel niemand, die met de praktijk bekend is, loochenen, want dergelijke kwalen worden niet met een drankje genezen, maar vorderen veel inspanning, geduld en vooral meêgevoel van den behandelenden arts.

De zorgen van den gehawden militair in tijd van oorlog zijn zoo talrijk, dat elke poging om die ook slechts eenigszins te verlichten, moet worden toegejuicht.

Behalve den buitendienst, geeft de actieve off. v. gez. ook over den binnendienst, d. i. de patienten, die hij op zijn ziekenzaal in het militaire hospitaal te behandelen heeft. Is dit aantal in gewone omstandigheden, wanneer het leger op voet van vrede is, niet bijzonder groot, zoodra de geheele militie is opgeroepen, neemt dit aantal verbazend toe.

Elke militien toch die zich ziek meldt, moet, zoodra hij vervoerbaar is, naar een der militaire hospitalen worden opgezonden. De militiens, die een certificaat inzenden, dat ze niet vervoerbaar zijn, moeten door een der reserve-officieren v. gez. persoonlijk worden onderzocht.

Het gaat toch niet aan, deze personen langer dan hoog noodig

is thuis te laten, anders zoude dit voorbeeld misschien wel al te veel navolging vinden. Nu vangt dus voor de burgergeneeskundigen, die tijdelijk voor off. v. gez. fungeeren, eene tweede moeilijkheid aan; want is men in de burger praktijk slechts zelden in de gelegenheid simulanten waar te nemen, hier zal het er voorzeker niet aan ontbreken. En nu is juist de grootste moeilijkheid om noch in het eene noch in het andere uiterste te vervallen, en dus noch te lichtgeloovig noch te ongeloovig te zijn. De nauwkeurige waarneming van den patient, om de overtuiging te vestigen, of men met een zieke dan wel met een simulant te doen heeft, zal dus ook hier veel tijd in beslag nemen.

Wij zien dus de reserve-officieren v. gez. reeds belast met een uitgebreiden buiten- en binnendienst, maar hiermede is hun werk nog lang niet ten einde, want nu komen van alle kanten de vrijwilligers aangestroomd, evenals men dit gezien heeft bij het begin van den Atjeh-oorlog. Dat het niet alleen veel tijd maar ook veel kennis vereischt, om hier het kaf van het koren te scheiden, zal zeker wel niemand tegenspreken, die bekend is met de moeilijkheden aan een keuring verbonden. En de klachten, uit Indië gekomen over het uitzenden van een groot aantal onbruikbare soldaten, bewijzen maar al te duidelijk, dat men onder dergelijke omstandigheden maar al te zeer geneigd is om te nemen, wat men krijgen kan.

Leveren de keuringen voor het leger dus reeds groote moeilijkheden op, nog heel wat anders komt er te doen, wanneer de schutterijen mobiel worden. Dat alle jongelieden van 26 à 27 jaar, die aan het hoofd van goede zaken staan, of zich door eigen arbeid eene goede positie hebben verworven, zoo in eens vol heilig vuur hun zaken à l'abandon zullen laten, om den schuttersrok aan te schieten, niemand die het gelooft. Evenals in vreedetijd zullen dan ook alle kleine gebreken misbruikt worden, om van den dienst af te komen, en evenmin als men zich in tijd van vrede ontziet om aanbiedingen te doen aan de geneeskundigen met de keuring belast (en hier spreek ik uit eigen ervaring), evenzeer zal dit in tijd van oorlog voorkomen. De gencesheeren dus die de off. v. gez. in tijd van oorlog ver-

vangen, moeten dus niet alléén volkomen op de hoogte, maar ook volkomen te vertrouwen zijn.

Zoo langzamerhand zijn nu de dames en kinderen in de buitendienst tot kalmte gekomen, de zieke militiens in den binnendienst behoorlijk ingedeeld en verzorgd, de keuringen gaan geregeld en het aantal neemt steeds af, en nu krijgen de resere-officiëren v. gez. de handen vrij om of het militaire hospitaal of een van de kazernen, indien die daartoe geschikt is, of anders een particulier gebouw, voor hospitaal in te richten, en zoodra het eerste schot valt, ontvangt de chef van den militairen geneeskundigen dienst uit alle garnizoenen de opgave van het aantal ledige ligplaatsen, verdeeld in die voor zieken en voor gewonden, welke laatste rubriek men dan nog nader kan definieeren. Wanneer men in aanmerking neemt, hoe onze uitnemende waterwegen door het geheele land de gelegenheid schenken om zelfs de zwaarste gewonden zonder eenige moeite te vervoeren, dan krijgen vooral bij het tegenwoordig gebruik der antiseptische verbanden, die men dagen kan laten liggen, deze over het geheele land verspreide ziekeninrichtingen de hoogste waarde, en wordt daardoor volkomen bereikt het ideaal van Pirogoff, nl. het dispersie-systeem.

Om het nu voor de heeren duidelijk te maken, hoe gevaarlijk het is in tijd van oorlog de zieken te veel op elkander te hoopen, wil ik hier alleen vermelden, dat door Langenbeck te Versailles in het *begin* met tamelijk succes werd geopereerd, terwijl op het laatst *alle* geopereerden stierven.

Reeds in 1881 zijn door kolonel Kromhout, met het te water verzenden van gewonden, proeven genomen, die volkomen zijn geslaagd. Volgens mijne opinie moet dan ook in ons land als regel worden aangenomen, bij het vervoer van gekwetsten: zoo weinig mogelijk te land, zooveel mogelijk te water, en dit te meer wijl het in tijd van oorlog niet aan materieel voor het vervoer te water zal ontbreken, daar in oorlogstijd een groot gedeelte der binnenschipperij stil ligt.

En wanneer het blijken mocht dat het „Dauerverband” uit de Kielsche kliniek (waar door prof. Esmarc reeds zooveel voor de militaire chirurgie gedaan is) aan de verwachting beantwoordt,

dan erlangt ons dispersie-systeem een nog veel grootere waarde, waardoor misschien duizenden menschenlevens te behouden zijn, want de heeren moeten niet uit het oog verliezen, dat de verwoestingen aangericht door de meest volmaakte juistheidswapenen, kinderwerk zijn, vergeleken bij de verwoestingen, die pyaemie, typhus, dysenterie en andere oorlogsziekten aanrichten.

Laat ons nu eens aannemen dat 100 off. v. gez. hun dienst overgeven aan evenveel burgerdoctoren, die dan in de garnizoenen achterblijven bij de depôts en belast worden met de genoemde diensten, dan komt daardoor het getal off. v. Gez. dus reeds boven de 200.

Nu is het maar de vraag, hoe moet men aan die honderd burgerdoctoren komen en op welke wijze kan men zich verzekeren, dat die heeren hunne diensten in tijd van oorlog niet zullen weigeren? Hierop kan slechts één antwoord zijn: men moet reeds in tijd van vrede deze geheele organisatie in orde maken, en wel op de volgende wijze.

In ieder garnizoen moet men één der burgerdoctoren, liefst een oud off. v. gez. uitnoodigen een voordracht te doen in overleg met den eerstaanwezenden off. v. gez., van een geheel compleet stel geneeskundigen voor dat garnizoen. (In de academieplaatsen zal men natuurlijk de voorkeur geven aan een der medische professoren.)

Voor den Haag, waar men dit stelsel het eerst moet invoeren, dewijl de geneeskundige autoriteiten het daar op de meest gemakkelijke wijze kunnen bestudeeren, levert het stelsel het minst bezwaar op: 1°. omdat in 1870 reeds door de oud-off. v. gez. aangeboden is, den garnizoensdienst te doen; 2°. omdat tusschen de Haagsche doctoren en hunne vroegere kameraden een band is blijven bestaan, sterker dan op andere plaatsen.

De eerstaanwezende reserve-officier voor 's Hage, onder wien al de jongere doctoren het zich tot een eer zouden rekenen te dienen, is dan ook gemakkelijk te vinden, en de vroeger door hem bewezen diensten zijn een waarborg, dat onder zijne leiding de dienst bij de reserve evengoed en regelmatig zoude werken als bij het actieve leger.

Het eenige, waar men dan verder voor te zorgen heeft, is,

dat deze organisatie geen organisatie op het papier worde, wat op de volgende wijze gemakkelijk te voorkomen is.

De reserve-officieren v. gez. verbinden zich voor niet langer dan een half jaar en ontvangen hun tractement voor dat half jaar vooruit. Tweemaal in het jaar, ééns wanneer de militiens onder de wapenen zijn en ééns in den winter, komen door het geheele land de reserve-off. v. gez. met de actieve off. v. gez. samen. Zij die bestemd zijn in tijd van oorlog den kazernedienst bij het depôt te doen, gaan met de off. v. gez. mee naar de kazerne, de overigen vereenigen zich in het militaire hospitaal. Ieder reserve-off. v. gez. doet met zijn collega, dien hij later vervangen moet, de visite op de ziekenzaal, en door den eerstaanw. off. v. gez. in het garnizoen worden allen bekend gemaakt met veranderingen in reglementen en voorschriften.

Na afloop der conferentie verbinden de reserve-off. v. gez. zich op nieuw voor het volgende halfjaar en ontvangen dan als tractement of liever als schadeloosstelling voor het verzuim hunner praktijk op dien dag ieder een bankje van f 25. Twee bankjes van f 25 in het jaar is f 50 en maakt voor 100 reserve-off. v. gez. de ronde som van f 5000.

Of de reserve-off. v. gez. genegen zouden zijn ook voor die kleine tegemoetkoming in tijd van oorlog dienst te doen? Ik ben overtuigd van ja en geloof dat de natie in deze gerust mag rekenen: „sur le dévouement du corps médical dont le patriotisme est toujours à la hauteur des circonstances”.

De vraag, die ons nu nog te beantwoorden blijft, is deze: verwacht het veldleger ook nog hulp van de burgergeneeskundigen of is het aantal off. v. gez. voldoende om in alle genees- en heilkundige behoeften van het veldleger te voorzien?

Ook deze laatste vraag moet ontkennend beantwoord worden. Het aantal off. v. gez. is onvoldoende om in de hulp van het veldleger te voorzien, en dus ook hier moeten de burgergeneeskundigen hulp bieden.

Bij het Kon. Besluit van 15 Aug. 1880 wordt het aantal reserve-off. v. gez. bepaald op 140 en wij hebben er nog slechts 100, blijft ons dus nog over een veertigtal reserve-off. v. gez. te zoeken voor het actieve leger, niet op het papier, maar in

werkelijkheid, en tevens met de minst mogelijke stoornis der burgermaatschappij.

Wanneer wij de organisatie van den militairen geneeskundigen dienst beschouwen, dan zien wij dat alleen voor de bataljons infanterie benoodigd zijn 90 off. v. gez.

Hoe weelderig men ook het korps militaire artsen in tijd van vrede wil inrichten, dat men bij ieder bataljon infanterie twee off. v. gez. zal plaatsen, zoo ver zal het wel nooit komen. Men mag dus gerust aannemen dat, hoe voldoende ook het korps off. v. gez. in tijd van vrede is ingericht, de tweede off. v. gez. voor ieder bataljon infanterie wel steeds zal blijven ontbreken, bijv. op 1° Januari bedroeg het aantal off. v. gez., ingedeeld bij de infanterie, slechts 32.

En waar zijn nu deze 45 reserve-off. v. gez. die in tijd van oorlog de 45 bataljons infanterie in den strijd vergezellen?

Het antwoord hierop vinden wij in het uitstekend Verslag omtrent de verrichtingen van het hoofdcomité van het Roode Kruis in den Fransch-duitschen oorlog 1870/71.

In dit verslag toch vinden wij de namen en kwaliteiten der geneeskundigen, die onder de, boven onzen lof verheven, leiding der leden van het hoofdcomité, niet geschroomd hebben hun vaderland en betrekkingen te verlaten, om in den vreemde hulp te gaan brengen aan de gewonde en zieke militairen, zonder onderscheid van natie.

Dat in tijd van oorlog voor het hoofdcomité van het Roode Kruis, met de best mogelijke inrichting der militaire geneeskundige reserve, nog een ruim arbeidsveld overblijft, niemand die het betwijfelt, en dat wij daarbij onvoorwaardelijk rekenen op de leiding der leden van het hoofdcomité, daartoe geeft hun staat van dienst ons het volste recht.

Wanneer wij nu de Nederlandsche geneeskundigen, die aan den oorlog hebben deelgenomen, in groepen verdeelen, dan treft ons 1°. de talrijkste groep van off. v. gez. der zee- en landmacht, en onder deze staren wij op het beeld van onzen vriend Praeger „mort sur le champ d'honneur, victime de son dévouement”; 2°. de groep der oudoff. v. gez., waarbij de geneeskundigen der residentie ruim vertegenwoordigd waren, en verder onder

de burgerartsen; en 3°. de groep der jonge doctoren en der candidaten, en onder deze laatsten behoorde tot hen, die gingen en niet wederkeerden, de jeugdige candidaat Smit, te Versailles bezweken aan pyaemie.

Uit deze jeugdige krachten nu moeten de jongere off. v. gez. voor de bataljons infanterie getrokken worden, evenals zulks overal het geval is. Dit moeten worden onze vroegere off. v. gez. der 3e kl., die zooals men weet bij het Fransche leger den naam dragen van aide-major, bij het Duitsche van Assistent-Arzt en bij het Engelsche van assistant-surgeon.

Met een beetje tact zijn ook deze jongelieden gemakkelijk te verkrijgen, want het behoeft toch geen betoog dat een candidaat in de medicijnen, die te Leiden studeert en voornemens is zich later te 's Hage als doctor te vestigen, dol gaarne reserve-off. v. gez. bij een der bataljons van het regiment grenadiers en jagers wil zijn. En ook hierin komen onze vier universiteiten ons weer uitnemend te stade, dewijl men daardoor voor ieder gedeelte van het land in de behoefte aan jeugdige reserve-off. v. gez. kan voorzien.

Ook deze jongelieden verbinden zich slechts voor een halfjaar en ontvangen hun traktement voor dat halfjaar vooruit.

Tweemaal in het jaar komen zij op; ééns onder de groote vacantie, ééns onder de kerstvacantie. Zoodra zij zich gevestigd hebben worden zij niet meer herbenoemd doch komen 't eerst in aanmerking tot garnizoens-reservearts.

Dat het niet het minste bezwaar oplevert deze jongelieden gedurende de vacantie eenige dagen dienst te laten doen onder den off. v. gez., aan wien zij zijn toegevoegd, en dat men hen bereid zal vinden, vooral wanneer men hen daartoe eene kleine geldelijke toelage verstrekt, om met hun bataljon de manoeuvres of oefeningen mee te maken, niemand die de jongelui kent, zal daaraan twijfelen. Kostbaar uniform is daarvoor niet noodig, de armband en des noods de marinepet met het Roode Kruis, de eerste behoorlijk door het departement van Oorlog gestempeld, zijn daartoe voldoende.

Met opzet heb ik niet van de gepensioneerde off. v. gez. gesproken en ik ben overtuigd dat, indien men daarop rekest,

men zich om verschillende redenen bitter teleurgesteld zal vinden. Voor de gep. off. v. gez., die werkelijk nog dienst kunnen en willen doen, zal het Roode Kruis een dankbaarder arbeidsveld opleveren, dan het leger of de reserve.

Ook de militaire studenten heb ik geheel buiten beschouwing gelaten, overtuigd dat men voor deze, niettegenstaande de beste regeling van de reserve, nog steeds een ruime werkkring open zal vinden.

En nu nog een laatste woord. Alvorens te eindigen gevoel ik er behoefte aan hier in het openbaar hulde te brengen aan allen, die meegewerkt hebben om de wet van 2 Augustus 1880 tot stand te brengen. Is men minder gelukkig geweest in het regelen der details, dit mag niemand verwonderen, want het antwoord op de vraag: welke hulp kan het leger in tijd van oorlog van de burgergeneeskundigen verwachten? kan alleen door een burgergeneeskundige gegeven worden. Maar ik ben innig overtuigd, dat door den tegenwoordigen minister van Oorlog de grootste stap is gedaan om de goede verzorging van den Nederlandschen soldaat in tijd van oorlog te verzekeren, en men mag zich dan ook gerust overtuigd houden, dat de zekerheid, dat een kundige hulp en liefderijke verpleging den gewonde wacht, er niet weinig toe zal bijdragen om den moed van hen, die voor 's lands onafhankelijkheid strijden, te schragen!

De VOORZITTER: Mijne Heeren. Een gewichtig onderwerp is hier heden avond ten gehoor gebracht; gewichtiger dan de eenvoudige titel der voordracht zou doen vermoeden.

Uit naam der vergadering zeg ik den heer van Dooremaal dank voor de toelichting en ontwikkeling van het door hem gekozen onderwerp. Een kritische behandeling is door U, Mijnheer van Dooremaal, geleverd, en het is dan ook de kritiek, die begeerd moet worden. Het is waar, treurige tafereelen zijn soms voor onze oogen ontrold; maar hij, die de waarheid wil, vreest niet soms onaangenaam te zijn. De eerste wet toch om een goed doel te bereiken is, dat men de founten leere kennen.

Bij den dank dien ik U, namens de vergadering breng, druk ik de hoop uit dat, wanneer wij andermaal het genoegen mogen

hebben U hier te zien optreden, U dan reeds de voldoening zult hebben gesmaakt van te kunnen zeggen: *que la vérité sur le papier est réalisée dans la pratique.*

De vergadering wordt voor eenige oogenblikken geschorst.

Na de hervatting opent de Voorzitter de beraadslagingen naar aanleiding van de gehouden voordracht.

De heer SEYFFARDT. Ik wensch geen bepaalde opmerkingen te maken, maar slechts een inlichting te vragen. Door den heer van Dooremaal is als bezwaar geopperd dat de burgerdoctoren hun praktijk zouden moeten vaarwel zeggen, om bij het leger te velde of op andere plaatsen te worden ingedeeld. Wanneer het nu in de bedoeling van den geachten spreker ligt om in zijn stelsel van reserve-officieren van gezondheid de burgerdoctoren alleen met de militaire praktijk te belasten, in de garnizoensplaatsen, waar zij reeds gevestigd zijn, dan vervalt bovengenoemd bezwaar. Ik heb echter niet bepaald begrepen of zulks in de bedoeling van den spreker lag.

Een tweede vraag is deze: wat stelt de heer van Dooremaal zich voor van het hoofdkwartier, waarbij de chef van den geneeskundigen dienst zich zou moeten bevinden?

Bedoelt hij het hoofdkwartier van het veldleger, dan moet ik met hem in gevoelen verschillen. Ik stel mij voor, dat de inspecteur van den geneeskundigen dienst zich moet bevinden daár vanwaar al de orders moeten uitgaan; dus niet bepaald bij het veldleger of bij den staf van den kommandant van het veldleger. De inspecteur moet zijn het hoofd van den geheelen geneeskundigen dienst, zoowel van het veldleger vóór als van de hospitalen enz. achter de liniën.

De heer VAN DOOREMAAL. De geachte Secretaris heeft mijne bedoeling juist begrepen. De burgerdoctoren, gevestigd in garnizoensplaatsen, moeten de dienst van de officieren van gezondheid overnemen. Op een andere wijze acht ik behoorlijke regeling niet mogelijk.

Wat de standplaats van den inspecteur van den geneeskundigen dienst betreft, mijn bedoeling is wel, dat hij zich zal bevinden

bij het veldleger. De inspecteur van den geneeskundigen dienst moet optreden als chef van dien dienst en als zoodanig is hij dus verantwoordelijk voor het geheel der beweging van dien dienst.

De bedoeling van de tegenwoordige regeling is, dat de inspecteur zal blijven in den Haag. Ik meen echter dat, zoodra het leger mobiel is, de inspecteur in den Haag niets te doen heeft.

Het groote bezwaar der tegenwoordige regeling is, dat de chef van het veldleger bijna geheel onafhankelijk is van den inspecteur van den geneeskundigen dienst of wel dat, door het vele schrijven heen en weder, de tijd van handelen grootendeels verloren gaat.

Mijne bedoeling nu is dat, in tijd van oorlog de chef van den geneeskundigen dienst ook zij de chef van de geheele geneeskundige regeling te velde.

De heer ROBIDÉ VAN DER AA. Omtrent dit laatste punt wensch ik nog een opmerking te maken. Ik kan mij niet begrijpen dat de chef van den geneeskundigen dienst in een klein land als Nederland, ergens anders zijn standplaats bij het uitbreken van den oorlog zoude kunnen hebben, dan in den Haag of Amsterdam. Ik kan mij voorstellen een groot land, dat ver af een offensieven oorlog heeft te voeren, waardoor het noodig wordt, dat de chef van den geneeskundigen dienst aanwezig zij bij het hoofdkwartier van het leger te velde. Doch ons veldleger, hetzij 't vereenigd blijve of verdeeld worde, zal blijven binnen de grenzen van ons land.

En nu zou ik meenen dat de chef van den geneeskundigen dienst, die uit den aard der zaak voor al wat den gezondheids-toestand van het leger betreft, deskundig raadsman is van den Minister van Oorlog, ook moet wezen daar, waar die Minister zich bevindt. In tijd van oorlog zal het toch minder zijne roeping zijn te beslissen, bij welke troepenafdeeling deze of gene officier van gezondheid moet worden ingedeeld, dan wel te waken, dat al de troepen te velde, bezettingen der vestingen en achter de linie gelegen hospitalen behoorlijk en geregeld voorzien worden van het noodige voor de verpleging van zieken en gewonden. Deze taak kan mijns inziens alleen goed vervuld worden uit

het centrum des lands, van waar de geheele verdediging geleid wordt.

De heer VAN DOOREMAAL. De geheele zaak is deze. In de bestaande regeling is er absolute afscheiding tusschen den inspecteur, chef van den geneeskundigen dienst, en den chef van den geneeskundigen dienst bij het leger te velde. Daarvoor is aangewezen de eerste dirigerende officier van gezondheid 1e klasse, die b.v. in Breda zijn standplaats heeft.

Nu moet uit den aard der zaak aan den chef van het leger te velde zooveel volmacht als mogelijk is, worden gegeven ten einde geen kostbaren tijd met schrijven te doen verloren gaan. Hij moet zelfstandig kunnen optreden bij het hoofdkwartier, van waar de beweging moet uitgaan.

Nu is mijne bedoeling niet dat in strijd worde gehandeld geheel met de bestaande regeling, maar ik zou wenschen dat de chef van den geneeskundigen dienst ook in tijd van oorlog blijve de feitelijke chef, zonder wien niets gebeurt.

De heer SEYFFARDT. Tot mijn spijt kan ik het met den heer van Dooremaal niet eens zijn. Ik geloof dat hetgeen hij wenscht, bepaald onmogelijk is. Het leger te velde is slechts een onderdeel van het geheele leger, dat verschillende opdrachten heeft te vervullen. Wanneer nu de inspecteur van den geneeskundigen dienst bepaald steeds zou moeten wezen bij het veldleger, dan zou het kunnen gebeuren, dat hij in de onmogelijkheid kwam om iets te regelen in en achter de liniën.

Blijft hij echter in den Haag, of te Amsterdam of Utrecht, dat is daar, waar het hoofdkwartier van het geheele leger zich zal bevinden, dan zal hij daarbij ook steeds als deskundig raadsman kunnen optreden.

Het komt mij echter voor, dat het hier meer is een verschil in woorden, dan wel in de werkelijkheid. Ik geloof dat het zeer goed gezien is, dat als chef van den geneeskundigen dienst bij het *veldleger* een dirigerend officier van gezondheid is aangewezen. Maar dit moet dan zóó geregeld worden, dat hij onder de bevelen blijft van den inspecteur van den geneeskundigen

dienst, die alsdan een deel van zijn macht delegeert aan dien dirigeerenden officier van gezondheid bij het veldleger.

De heer VAN DOOREMAAL. Dat is juist wat ik ook wensch. Maar de bedoeling van de bestaande regeling is anders. Wat ik wil is, dat de inspecteur van den geneeskundigen dienst zij bij het hoofdkwartier. Hiermede is echter de bestaande regeling in strijd.

De heer BOOGAARD. Het komt mij voor dat de discussiën thans wel eenigszins uit het hoofdspoor afwijken. Wij zijn hier samen gekomen om te hooren spreken over reserve-officieren van gezondheid; en tot dus ver betrof de discussie uitsluitend de standplaats van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht; die autoriteit is toch zeker geen reserve-officier van gezondheid. Om het debat nu weer in het hoofdspoor terug te brengen, wensch ik den geachten spreker te vragen of er in de bestaande regeling geen lacune valt op te merken voor het volgende geval: wanneer een medicus wordt aangesteld tot reserve-officier van gezondheid, dan moet hij ook lichamelijk daartoe geschikt zijn, waartoe een onderzoek wordt ingesteld. Nu meen ik te weten dat, eenmaal aangesteld zijnde, de reserve-officier als zoodanig blijft aangewezen, zonder herhaald onderzoek naar geschiktheid. Is het nu juist, dat het alleen van den betrokken geneeskundige afhangt of hij voor den dienst zal blijven aangewezen, al mocht hij daartoe lichamelijk ongeschikt wezen, dan is dit een lacune in de wet. Want daar hij in vreedstijd geen dienst doet, bemerkt niemand, of hij al dan niet daartoe in staat zal zijn, wanneer de oorlog mocht uitbreken. Wanneer ik niet verkeerd ben ingelicht, dan moet zich reeds het geval hebben voorgedaan, dat een reserve-officier van gezondheid, die thans geen dienst meer kan doen, en zeker ook nimmer diensten zal presteeren, toch zijn bezoldiging van het Rijk blijft ontvangen.

Wat nu de opmerking betreft door den heer van Dooremaal gemaakt omtrent den eisch om in de verloskunde examen te doen, alvorens tot reserve-officier aangesteld te worden, die opmerking heeft zeker allen verbaasd, en de vraag op de lippen

gebracht, of hier wel gedacht moet worden aan de gewone, of huis-verloskunde, en niet bijv. aan de verlossing van den booze, want zeer zeker zou het te betreuren zijn geweest, dat bijvoorbeeld de geachte spreker, ware hij in dienst gebleven, niet tot reserve-officier van gezondheid had kunnen worden benoemd, omdat hij geen verlossingen heeft verricht; terwijl hij, zonder zich als oogenspecialiteit te hebben gevestigd, zeker wel den rang van dirigeerend off. v. gezondheid zou hebben bereikt. Maar ik meen toch dat men hier meer te doen heeft met een omissie van den wetgever, dan wel met de bepaalde bedoeling, dat de officieren van gezondheid ook in de verloskunde ervaren moeten zijn. Vermoedelijk is de bepaling toe te schrijven aan den eisch der nieuwe geneeskundige wetgeving, dat men in de drie vakken geëxamineerd moet wezen. Men heeft nu in de wet verzuimd een overgangsbepaling te maken voor den tegenwoordigen toestand.

Eene derde opmerking is van meer diep ingrijpende strekking.

Het is niet wel mogelijk hetgeen ik wensch op te merken, hier alsnog in den breedte te bespreken, maar toch meen ik, dat de quaestie niet onbesproken mag blijven.

Ik bedoelt nl. dit: zullen de reserve-officiëren van gezondheid in oorlogstijd werkelijk opkomen om effectieven dienst te doen? Na de rede van den heer Van Dooremaal te hebben gehoord, is hieromtrent bij mij en zeker wel bij ons allen eenige twijfel ontstaan. En zonder mij daarover nu verder uit te laten, meen ik toch te mogen beweren, dat ook hier het eenig afdoend middel is de *invoering van den persoonlijke dienstplicht*, een stelsel, dat zooveel tegenkanting ontmoet, maar toch zooveel goeds in zich bevat, en waarvan zeker gezegd kan worden: „le diable n'est pas si noir, qu' on l'a peigné. En om nu dit stelsel op het onderwerpelijk geval toe te passen, zoo zou men de jongelieden, die zich wijden aan de medische wetenschap, in de gelegenheid kunnen stellen tot het vervullen van militairen medischen dienst, waarvoor zij dan vrij zouden zijn van alle andere militaire verplichtingen. Op die wijze zou men een zekeren waarborg hebben van dienstpraestatie. Want wannecr de personen in quaestie dan niet opkomen als reserve-officier

van gezondheid, dan zou men hen daarvoor kunnen straffen door een indeeling bij de militie of de schutterij. Ik meen dat op die wijze de meeste zekerheid voor dienstvervulling zou worden verkregen.

Als gezegd, acht ik het voldoende, het stelsel hier kort aan te stippen, daar, hetgeen zoo lang reeds de brulante quaestie was, reeds op voldoende en velerlei wijze is toegelicht geworden.

De heer VAN DOOREMAAL. Wat het keuren van de reserve-officiëren van gezondheid betreft, wanneer ik mij niet bedrieg dan worden, volgens de tegenwoordige regeling, die officieren niet voor altijd, maar alleen voor vijf jaren benoemd. Ik houd het voor zeker dat, wanneer er vermoeden is van mindere geschiktheid, er herkeuring zal plaats hebben. Ik geloof echter dat vijf jaren nog te lang is; van daar dan ook mijn voorstel van benoeming voor een half jaar.

Wat de verloskunde aangaat, wil ik nog dit zeggen, dat ik over dit punt zou gezwegen hebben, wanneer men zich strikt hield aan de bepaling, dat alleen artsen tot reserve-officiëren zouden worden toegelaten. Maar nu is de bepaling zóó, dat wel zal kunnen worden toegelaten een genees- heel- en verloskundige, maar dat men zou weigeren een doctor in de genees- en heilkunde.

Wat verder aangaat de algemeene dienstplicht en de aanwijzing der militieplichtige studenten in de medicijnen als reserve-officiëren van gezondheid, wanneer ik mij niet bedrieg, dan bestaat dit reeds. Aan de academie te Utrecht studeeren vier jongelieden in de medecijnen, die aspirant-reserve-officiëren van gezondheid zijn. Het zijn jongelieden van 20 jaren; zij hebben nog lang hun kandidaats-examen niet gedaan. Evenwel vóór zij werkelijk in de termen vallen om tot reserve-officier van gezondheid te worden benoemd, moet nog veel tijd verlopen. En is nu die tijd eenmaal verlopen, en hebben de jongelieden zich als burgerdoctoren gevestigd en eenige praktijk verkregen, dan heeft het zeer veel moeite in zich om hen die praktijk te doen opgeven. Wanneer men ten minste daarop zou willen rekenen, dan zou men zich zeker zeer teleurstellen. Wanneer

toch een doctor zegt, dat hij, ter wille van zijn patiënten, niet van zijn standplaats weg kan, dan zal men hem toch zeer moeielijk daartoe kunnen dwingen. Het is dus dringend noodig, dat de staat intijds voorzie in den geneeskundigen dienst van het leger. Dat is een dure plicht, en daarmede moet men niet marchandeeren.

De heer Dr. CARSTEN: Wanneer het mij vergund is als genoodigde ook een woord te zeggen

De VOORZITTER. Het is U niet alleen vergund, maar het zal der vergadering zeker zeer aangenaam wezen ook uw advies te mogen hooren.

De heer Dr. CARSTEN. Het zij mij dan vergund te zeggen, dat ik met uitstekend genoegen en bijzondere belangstelling de rede van den heer van Dooremaal heb gevolgd. In veel opzichten ben ik het met den geachten spreker eens, vooral ook hierin dat, in tijden van oorlog, het aantal onzer officieren van gezondheid geheel onvoldoende is. Men heeft dat ook elders erkend en bij ons ingezien. Men heeft tevens getracht daaraan door wettelijke regeling te gemoet te komen. De vraag, hoe men op de beste wijze in het bestaand gebrek kan voorzien, is niet gemakkelijk te beantwoorden.

De thans geldende wet tracht dit doel op drieërlei wijze te bereiken. Ten eerste door den militieplichtige de gelegenheid te openen, zijn dienstplicht als militair arts te vervullen; — ten tweede door de officieren van gezondheid, die zes jaren gediend hebben, nog 4 jaren beschikbaar te houden als reserve-officier van gezondheid; — eindelijk door de benoeming van burger-geneeskundigen tot reserve-officieren. Deze ontvangen reeds in tijd van vrede een jaarlijksche bezoldiging, en worden aangesteld naarmate de behoefte dit eischt.

Wat de eerste twee categoriën betreft, bij deze heeft de heer Van Dooremaal niet lang stil gestaan. Ik stel mij van deze poging in de toekomst wel een gewenscht gevolg voor.

En wat nu de derde betreft, ben ik het in hoofdzaak eens

met den heer Van Dooremaal, dat men niet te groote verwachtingen moet koesteren van de burgergergeneeskundigen, reserve-officieren van gezondheid, vooral wanneer zij in oorlogstijd te velde dienst moeten doen.

De ervaring heeft hieromtrent nog wel niet gesproken, doch mijn verwachting is in dit opzicht niet zeer hoog gespannen.

Nu heeft de heer Van Dooremaal echter een ander middel aan de hand gedaan, maar ik kan niet zeggen, dat ik daarmede hard wegloop. Waarop toch komt dat middel neer? De heer Van Dooremaal wil de reserve-officieren van gezondheid in de garnizoenen een paar malen in het jaar tot oefening dienst laten doen. Ik geloof echter, dat dit in de practijk niet zal voldoen. Wanneer men toch een' burgermedicus, tevens verloskundige, dergelijke betrekking zoude willen opdragen, dan zal het dikwijls zeer moeilijk zijn hem, vooral wanneer er in zijn practijk accouchementen in uitzicht zijn, voor f 25 per dag (dus voor f 50 per jaar) te vinden. Daargelaten of deze twee dagen voldoende zullen blijken.

Er is nog een ander voornaam bezwaar tegen de door den heer Van Dooremaal aangegeven middelen. Mijn geachte collega wil o. a. ook het corps militaire geneeskundigen aanvullen met studenten in de geneeskunde en met jonggepromoveerde artsen. Maar kan de Regeering zich daarop verlaten en zeggen: 't is waar, wij hebben geen officieren van gezondheid genoeg, maar die jongelieden zullen wel bijspringen? Neen. De Regeering en de natie mogen zich daarmede niet tevreden stellen. Bovendien verlieze men niet uit het oog, dat het Roode Kruis uit deze jonge en candidaat-artsen zijn voorname kracht moet putten.

Mijne conclusie is dus deze: wanneer de heer Van Dooremaal geen betere middelen weet aan te wijzen, dan wil ik nog maar liever de tegenwoordige bepalingen behouden, tot wij een beter middel zullen gevonden hebben. En nu zie ik in de eerste twee middelen, door de wet aangegeven, reeds een grooten vooruitgang.

Nog een enkel woord omtrent de plaats, welke de heer Van Dooremaal in tijd van oorlog aan het Roode Kruis wenscht aan te wijzen. Wanneer ik hem goed heb begrepen, dan acht hij

de plaats van het Roode Kruis niet te zijn op het slagveld. Op dit punt moet ik met den geachten spreker eenigszins van gevoelen verschillen. Ik meen dat voor het Roode Kruis geen bepaalde plaats moet worden aangewezen. Het moet helpen daàr, waar hulp noodig is. Is zijn hulp niet noodig, dan moet die ook achterwege blijven. Maar wanneer op het *slagveld* hulp onmisbaar is, zoo als dikwijls 't geval is, dan mag het Roode Kruis in het belang van den lijdenden mensch, daarvan ook niet worden geweerd. Ik herinner hierbij aan *Solferino*, waar het Roode Kruis, zoo aanwezig, zeer veel hulp aan de brave gekwetsten had kunnen verleen.

Ik neem gaarne aan dat, wanneer er in de eerste linie reeds voldoende hulp is, het Roode Kruis achterwege moet blijven, maar men kan niet vooraf bepalen waar het zijn hulp zal verleen, waar niet. — En ook in tijd van vrede moet men het Roode Kruis vrij laten in zijn onderzoek naar de behoeften van leger en vloot bij een' eventueelen oorlog, en naar de beste middelen om dan, zoo noodig, hulp te verleen. Men moet niet aan het Roode Kruis opdragen voor dit of voor dat te zorgen. Dat is een verkeerd stelsel; want dit zou er toe kunnen leiden, dat de officiële legerdienst te veel op de schouders van het Roode Kruis legt, en te weinig aan een harer duurste verplichtingen, de zorg voor den, in den strijd voor het vaderland gekwetsten krijgsman, zou voldoen. Het Roode Kruis moet alleen de leemten aanvullen, wanneer op een gegeven oogenblik de officiële hulp te kort schiet, hetgeen bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren onder de uitstekendste legerorganisatie kan voorkomen, maar men moet het dan ook niet verhinderen om overal zijn plicht te vervullen, waar het meent daartoe geroepen te zijn.

De heer VAN DOOREMAAL. Ik ben mijn geachten collega zeer dankbaar voor de door hem gemaakte opmerkingen. Of de geneeskundige studenten, die thans aan de academiën zijn, wanneer zij eenmaal gevestigd zullen wezen, gemakkelijk aan hunne verplichtingen als militair-arts zullen voldoen, beter dan andere geneeskundigen, zal de tijd moeten leeren. Wanneer men

echter weet, welke moeite en zorgen het kost, zich een goede praktijk te verschaffen, dan is het niet te verwachten, dat men er zoo spoedig toe zal besluiten, die praktijk op te offeren.

Wat de reserve-officieren van gezondheid betreft, ik meen de bezwaren te hebben uiteengezet, die voor menig student in de medicijnen zullen bestaan, om zich voor den militairen geneeskundigen dienst te verbinden. Die bezwaren zullen minder gelden de zesjarige verbintenis, dan wel de verplichting om nog gedurende vier jaren beschikbaar te blijven.

Ik wensch daartoe een voorbeeld aan te halen. Aan een mijner collega's bij de Marine, die daarbij als reserve-officier van gezondheid was verbonden, werd een mooie betrekking in het buitenland aangeboden. Hij heeft daarvoor echter moeten bedanken wegens de bepalingen nopens de reserve.

En wat nu het Roode Kruis aangaat, ik meen reeds gezegd te hebben, dat Nederland zich mag verheugen in het bezit van een hoofdcomité, waarop wij allen trotsch mogen zijn, en dat ook nu weder, in den persoon van zijn secretaris, een bewijs heeft gegeven van groote belangstelling in de zaak, die het voorstaat. Wat ik echter verlangd heb, was niet bepaald om aan het Roode Kruis een bepaalden werkkring aan te wijzen. Ik wensch alleen maar, dat op de hulp daarvan niet te uitsluitend worde gerekend, overigens alles overlatende aan de voortreffelijke regeling van het hoofdcomité. Ik wil het Roode Kruis overal toelaten, maar ik wil tevens, dat nergens op zijne hulp worde gewacht, dan alléén tot aanvulling.

De heer KIELSTRA. Met een enkel woord wenschte ik terug te komen op het gehalte der vreemde officieren van gezondheid bij het Indische leger. De heer Van Dooremaal heeft eenige regelen aangehaald uit eene in November 1880 door den heer Keuchenius in de Tweede Kamer gehouden redevoering, blijkens welke één delirium tremens had, een tweede zelfmoord pleegde, een derde krankzinnig was, enz. Op deze feiten zelve wil ik niets afdingen, als de heer Keuchenius ze mededeelt, zullen ze wel waar zijn, en onder de vele vreemde doctoren in Indië zullen er natuurlijk wel zijn, die men liever niet had moeten

aannemen. Doch uit de aanhaling van den heer Van Dooremaal zou men kunnen afleiden — ofschoon dit zeker zijne bedoeling niet is geweest — dat, zoo niet *alle*, althans de *meeste* vreemde officieren van gezondheid in Indië niet veel deugen. Tegen zoodanige opvatting nu, indien die mocht bestaan, moet ik ten ernstigste protesteeren. De groote meerderheid dier geneesheeren staat, naar mijne overtuiging, noch in bekwaamheid, noch in toewijding en zorg voor de zieken bij de collega's van Nederlandsche geboorte ten achter; en het Indische leger, en ook ik persoonlijk, hebben te veel verplichting aan de doctoren van vreemden landaard, dan dat wij mogen toelaten, dat op dezen in het algemeen eenige blaam zou rusten.

De heer VAN DOOREMAAL. Het heeft volstrekt niet in mijne bedoeling gelegen een beschuldiging tegen al de vreemde officieren van gezondheid in te brengen. Integendeel, ik heb het voorrecht een paar heeren van dat personeel te kennen, waarvoor ik den hoogsten lof heb.

De strekking van mijn betoog was echter deze: dat als men niet vooraf behoorlijk voor den geneeskundigen dienst zal hebben gezorgd, men in oorlogstijd wel tot dergelijke menschen, als waarop ik gewezen heb, zijn toevlucht moet nemen. Vooral om dit te voorkomen, is het noodig in vreedstijd voor behoorlijke geneeskundige verpleging te zorgen.

De VOORZITTER. Wanneer thans niemand meer het woord wenscht te voeren, dan sluit ik, onder dankbetuiging aan al de heeren, die daaraan hebben deelgenomen, het debat.

Het is daaruit ons allen zeker gebleken, hoe hoogst moeilijk het is in een onderwerp te voorzien, dat in het onzekere verkeert, en waaromtrent de toekomst eerst een fingerwijzing kan doen.

Gaan wij de geschiedenis na, en lezen wij hoe in vroegere oorlogen voor de zieken en gewonden werd gezorgd, dan zien wij, dat de verpleging steeds te wenschen heeft overgelaten. Het staat u zeker allen nog voor den geest, hoe bij Sebastopol de beschermende hand van de Engelsche verplegers goede diensten heeft gedaan. Uit het verslag van dr. Chenu omtrent den oorlog

in Italië en ook uit de verslagen omtrent den laatsten Fransch-Duitschen oorlog blijkt, hoe gaandeweg de verzorging van den gekwetsten soldaat beter is geworden.

Dat is een verblijdend teeken. En al moge dan ook in dit opzicht nog niet alles volkomen zijn, men verlieze niet uit het oog, dat het uiterst lastig is voor exceptioneele gevallen in alles te voorzien, vooral waar die gevallen gelukkig slechts enkele malen in een menschenleven voorkomen.

Nog een enkel woord. Toen ik kort na het openen der vergadering zeide, dat het bestuur geen mededeelingen had te doen, was dit ook zoo. Maar in de pauze is een plan tot rijpheid gekomen, dat nog in wording was, en waarvan ik thans den heeren mededeeling kan doen. Namens het bestuur kan ik nl. kennis geven, dat besloten is het getal lezingen voor dit seizoen te vermeerderen met één, die vermoedelijk in de maand Maart zal plaats hebben.

Ik zeg lezing, maar ik moest liever zeggen een gedachtenwisseling, omdat het bestuur alsdan voornemens is het wetsvoorstel van den heer Schepel ter tafel te brengen, en aan de leden de gelegenheid te geven hun zienswijzen over dat ontwerp te doen kennen.

Thans niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gesloten.

De Secretaris,
A. L. W. SEYFFARDT.
